

Írta: Bihari Zoltán, Szabó András, Valachi László

A mai fiatalok hétköznapi boldogsága – és hogyan szert tesznek rá (Részlet egy vizsgálatból)

A Kapocs Ifjúsági Önszolgálatban kortárssegítő feladataink során naponta találkozunk fiatalok megoldatlan élethelyzeteivel. Közvetlen közelségből tapasztalhatjuk, hogy akik meg tudják fogalmazni a céljaikat, a vágyaikat, azok kortársaik között egy lépéssel előrébb járnak problémáik megelőzésében, vagy megoldásában.

1994 nyarán úgy láttuk, hogy egy jól végiggondolt vizsgálat segítségével hasznos volna megismerni a fiatalok véleményét is „boldogság ügyben”. Vajon mit tartanak ma a legfontosabbnak a fiatalok, mire van leginkább szükségük, miben szenvednek hiányt? Vajon mire vágnak leginkább? Sikerre? Pénzre? Nyugalomra? Barátra? Társra? Nevetésre? A fiatalok boldogságának, lelki komfortérzetének vizsgálatával összefüggésben nem gondoltuk persze, hogy kimeríthetjük a témát. Igyekeztünk azonban rávilágítani az általunk legfontosabbnak tartott kérdésekre, hogy olyan információkat kaphassunk, amelyekről tudomásunk szerint a közelmúltban nem voltak, vagy alig voltak ismereteink, hogy lehetővé tegyük az egyes válaszok közötti összefüggések feltárását.

Egyre inkább letagadhatatlan tény, hogy a különféle szerek használata (szer alatt jelen esetben a cigarettát, alkoholt és kábítószeret értjük) ma Magyarországon a fiatalok között is széles körben elterjedt, hétköznapi kultúrájuk része, korosztályi szerephelyzeteik velejárója. Nyilvánvaló azonban, hogy különbséget kell tenni cigaretta, alkohol, illetve kábítószer használata között, hiszen más-más társadalmi közegben, más-más körülmények között dominál az egyik, illetőleg a másik. A kábítószer használata viszonylag új jelenség nálunk, ugyanakkor terjedése futótűz-szerű.

A lelki komfortérzet felmérésével egyidőben – mindezek miatt – megfogalmazódott az az igény is, vizsgáljuk meg, hogy mit gondolnak valójában a fiatalok a drogokról, milyen a viszonyuk a különféle függést hordozó szerekhez.

Úgy gondoltuk, szoros összefüggés lehet a boldogság, illetve a cigaretta, az alkohol-, vagy a kábítószer-fogyasztás között. Kiindulásként azt feltételeztük, hogy problémásabbán megélt élet és labilisabb személyiség áll a különféle szereket fogyasztók oldalán. Elemzésünk elsősorban ennek bizonyítására szorítkozik. Az egyes kérdésre adott válaszok persze sok esetben – véleményünk szerint – önmagukban is jelzésértékűek.

A Kapocs vizsgálat 80%-a a Diákszigeten készült. A válaszok értelmezésénél figyelembe kellett vennünk azt, hogy a kérdőíves felmérés nem egy átlagos hétköznapi szituációban történt, hanem a családtól, iskolától, a mindennapok megszokott életvitelétől eltérő helyzetben. A kérdőív intim jellege miatt – elsősorban a boldogságra vonatkozó kérdések miatt – a hagyományos szociológiai módszerekkel sokkal nehezebb lett volna hitelt érdemlő válaszokat kapnunk, sőt talán az egész eredmény hitelessége is megkérdőjelezhető lett volna. Ezt támasztja alá a 20%-ot kitevő, pályaudvarokról hazafelé induló fiataloktól kapott válasz. A Diáksziget barátságos, közvetlen légkörének köszönhetően a válaszok meggyőzően hitelesek, a fiatalok egyértelmű érdeklődést mutattak a felvetett kérdések iránt, és bebizonyosodott, hogy a témák aktuálisak, foglalkoztatják őket. Közönyt vagy elutasítást nagyon ritkán tapasztaltunk.

A Diáksziget másik előnye az volt, hogy az ország minden részéből a legkülönbélebb fiatalok jöttek el ide.

Felmerülhetnek a vizsgálattal szemben persze olyan kritikák, melyek szerint a Diáksziget közönsége semmiképp nem tekinthető reprezentatívnak. Ilyet azok állíthatnak, akik csupán az újságokon keresztül értesültek vagy távoli ismerősöktől hallottak egy-egy hírfoszlányt a Diákszigetről. Az ilyen állítások mögött prekoncepció rejlik, és semmiféle valós alapja nincs. A tapasztalatunk ezzel szemben az volt, hogy a Diáksziget a lehető legreprezentatívabban jelenítette meg az ország fiataljait, a szakadt csövestől a szemüveges egyetemistáig, a legapróbb falubeliektől a városiakig és budapestiekig, a „bulizósaktól” a csendes, kikapcsolódni vágyóig.

A vizsgálat során nyert adatainkat, a feltárt összefüggéseket jelzésértékűnek tekintjük, amelyek a mai fiatalok többségének életére, életfelfogására nagy valószínűséggel igazak lehetnek. Mindezzel közvetlenül is segíteni szeretnénk azoknak–legyenek akár szakemberek, akár szülők, akár hivatalban ülő felnőttek, akár a korosztályi érdekeiket képviselni akaró fiatalok-, akik érintettnek érzik magukat a fiatalok élethelyzetének javításában, akik tevékenységükkel, döntéseikkel befolyásolhatják a fiatalok sorsának alakulását.

Az elkövetkezőkben tanulmányunkból a kábítószerekkel kapcsolatos anyagrész–némielg szűkebb változatban–kerül bemutatásra.

A vizsgáltak köre

Az általunk megvizsgált populáció a 15-24 éves fiatalok, azok, akik 1970. január 1. és 1979. december 31. között születtek. A KSH 1994-es adatai szerint Magyarországon ez 1.600 ezer főt jelent. Vizsgálatunkban 300 fős mintával dolgoztunk, végül 298 értékelhető kérdőív adatait összesítettük. A minta reprezentációját a fiatalok nem-, kor- és lakhely szerinti megoszlása alkotta. Így a 298 megkérdezett fiatal 153 fiú, 145 lány, 60 budapesti, 142 vidéki Városi, 96 községi volt. A korcsoport szerinti megoszlás esetében két kategóriát használtunk, az 1970-74, illetve az 1975-79 között születetteket. Az egyszerűség kedvéért a továbbiakban „idősebbek”-nek és „fiatalabbak”-nak fogjuk őket nevezni. A 298 főből 133 volt „idősebb” és 165 „fiatalabb”.

Feltettünk néhány további kérdést is, melyek a fiatalok háttérét próbálják körvonalazni. Ezek közül az egyik legjellemzőbb, hogy kétharmaduk folytat iskolai tanulmányokat, egyharmad már nem jár iskolába. Az iskolába járók közül 57% középiskolába (gimnáziumba, szakközép-, vagy szakmunkásképzőbe), 35% főiskolára vagy egyetemre jár. 83% együtt él szüleivel; 72%-uknak együtt élnek a szülei. Az általunk megkérdezettek szinte kivétel nélkül (98%-ban) nőtlenek, illetve hajadonok. Legjellemzőbb a négyfős háztartás (41%), míg egyedül mindössze 7%-uk él.

Kiindulópont

Mindenekelőtt az írásunkban gyakran használt drog fogalmi megközelítését szeretnénk világossá tenni: a drog alatt mi nem csupán a kábítószeret értjük (minden olyan szer drog, amely potenciális függést hordoz), hanem a cigarettát és az alkoholt is, és ennek megfelelően a vizsgálat is mindhárom szerre kiterjed.

A drogokra vonatkozó kérdéseink elsősorban a fiatalok fogyasztói szokásaival kapcsolatos véleményekre irányultak. Kérdéscsoportként mindössze egy-egy kérdés vonatkozott a válaszoló személyes érintettségére, így lehetővé vált a szerek elterjedtségének a mérése, és ezek összevetése a saját véleményekkel.

A vizsgálat másik része a beérkezett válaszok segítségével a fiatalok lelki komfortérzetét, boldogságának jellemzőit próbálja megismerni – amelyet jelen esetben tanulmányunk témájával összefüggésben csupán érinteni tudunk: az életükkel való elégedettséget, kiegyensúlyozottságukat, jövőképüket, illetve a világ jövőjének a képét is.

Arra kerestünk ennek során választ, hogy a fiatalok ma milyennek látják a világot, a világukat, milyen lehet és mire épül a fiatalok boldogsága, mennyire érzi stabilnak magát a korosztály.

Feltételezésünk szerint a különféle szerek használata és a boldogság érzése között jelentős összefüggés van. Úgy látjuk, a drogok (alkohol, cigaretta, kábítószer) fogyasztásához vezető úton döntő tényező a céltalanság, a megoldatlan problémák felhalmozódása, a kiúttalanság érzése, az életünkkel való általános elégedetlenség. A tanulmányunk itt nem ismertetett részében mindezekért a drogfogyasztás és a boldogság összefüggéseit is megpróbáljuk elemezni. Vajon boldogok-e a fiatalok miközben isszák a sört vagy kendert szívnak? Vagy ha megfordítjuk a kérdést, vajon akik boldogabbnak tartják magukat, jobban vagy kevésbé érintettek a drogfogyasztásban?

Alkohol

Az alkohol a drogok között az, amely talán mindhárom vizsgált szer közül a legmélyebben beépült a társadalmi szokások közé. Amíg a kábítószerre azt mondhattuk, hogy viszonylag új jelenség és komoly viták tárgya, addig a cigaretta és az alkohol régies-régi „útítársai” az életünknek. A szokások, megítélések azonban itt is állandó változásban vannak. Az alkoholfogyasztás hagyományosan inkább az ünnepekhez, ünnepléshez, a teremtett alkalomhoz kötődik. A hagyományok fellazulásával azonban kérdéses, hogy milyen funkciót tölt be az alkohol a fiatalok között. Az egymás egészségére történő ivás ma is létező felfogás a kultúránkban, ugyanakkor él közöttünk egy kritikus szemlélet is a mérték nélküli, illetve a l'art pour l'art ivással szemben. Bármikor kedvünkre szívhatjuk a cigarettát, de a környezetünk megütközése nélkül nem iszogathatnánk egész nap. Mindezzel azt kívántuk érzékeltetni, hogy véleményünk szerint jelentős különbségek vannak a cigaretta és alkoholfogyasztás megítélése között is. Feltételezésünk szerint az alkohol az a szer, amely ma talán a legnagyobb veszélyt jelenti a fiatalok számára. Segítő munkánk során azt tapasztaljuk, hogy a fiatalok életében az alkohol rendszeresen jelen van, nem szükséges hozzá ünnep vagy jelentősebb esemény, egyszerűen a társasági élmények általános velejárója. A túlzott mértékű alkoholfogyasztás mögött azonban sok esetben személyes problémák húzódnak meg,

Ezek után nézzük meg, hogyan vélekednek maguk a fiatalok. A válaszokat adó fiatalok 38%-a szerint mindenki fogyaszthasson szabadon alkoholt, 34% véleménye szerint pedig mértékkel kellene fogyasztani. 20% szerint alkoholt inni csak meghatározott helyeken vagy meghatározott alkalmakkor kéne, s mindössze 7% vélte úgy, hogy egyáltalán nem kellene az embereknek alkoholt fogyasztaniuk. Adataink azt mutatják, hogy a fiatalok az alkohollal szemben a legmegengedőbbek. Amíg a kábítószerknél 35%, a cigarettánál 20%, addig az alkoholnál mindössze 7% a teljes elutasítás, a teljes megengedés viszont a három vizsgált szer közül az alkohol esetében a legnagyobb arányú. Ezek az adatok már önmagukban is jelzik, hogy az alkohol óriási mértékben beépült a fiatalok kultúrájába. A korlátok közül a választ adó fiatalok a mértéket tartják lényegesnek, minden harmadik fiatal a mértéktartó alkoholfogyasztással értett egyet. Azt mondhatjuk tehát, hogy a fiatalok döntő többsége nem veti el, nem veti meg az alkoholfogyasztást, önmagában véve egyszerűen nem tartja elutasítandó szokásnak. Sokak szerint csak akkor válik mindez negatív, elvetendő szokássá, ha mértéken felül fogyasztunk. Erősen megoszlanak a vélemények azonban abban a tekintetben, hogy vajon milyen gyakoriságú ivást tartanak elfogadhatónak.

Melyik mondatral értesz egyet?	%
Az emberek szabadon fogyaszthatnak alkoholt–113	37,9
Az emberek mértékkel fogyasszanak alkoholt–102	34,2
Az emberek meghatározott helyeken vagy alkalmakkor fogyasszanak alkoholt- 59	19,8
Az emberek egyáltalán ne fogyasszanak alkoholt–20	6,7
egyéb válasz–2	0,7
nincs válasz–2	0,7
összesen–298	100,0
<i>Ivás gyakorisága szerint milyen mértékű alkoholfogyasztást tekintesz normálisnak, elfogadhatónak?</i>	
Egyáltalán nem tartod elfogadhatónak az alkoholfogyasztást–15	5,0
havonta egyszer vagy annál ritkábban–37	12,4
két-három hetente egyszer–43	14,4
hetente egyszer–84	28,2
hetente többször–37	12,4
naponta egyszer–46	15,5
bármennyiszor- 30	10,1
nincs válasz–6	2,0
összesen- 298	100,0

Láthatjuk, hogy a leggyakoribb válasz a heti egyszer, de ez sem kiugró arányú. Ha itt húzzuk meg a határvonalat a rendszeres és a nem rendszeres ivás között, akkor a választ adó fiatalok 66%-a említett rendszeres, azaz heti egyszeri vagy annál gyakoribb ivást. Figyelemre méltó, hogy minden negyedik fiatal szerint legalább naponta egyszeri fogyasztás is normális, sőt ebből a 25%-ból 10% úgy gondolja, hogy bármennyiszor fogyasztunk, nincs abban semmi kivetni való. Ezek a válaszok is arra utalnak, hogy a fiatalok maguk is komolyan érintettek, és a 10%-nyi teljesen megengedő válaszok felvetik bennünk annak a gyanúját, hogy nem kevés fiatal számára ismerős élmény a mindennapos iszogatás. Viszonylag szűk az a réteg, akik teljesen elítélően nyilatkoznak az alkoholról. Az arányukat a két kérdésre adott válaszok alapján 5-7%-ra tehetjük (a cigarettánál ugyanezek az arányok 16-20% körül mozogtak).

A betegségre és függőségre vonatkozó kérdések a másik két szerhez hasonló eredményeket hoztak, azaz a fiatalok szinte egységesen–93%, illetve 97%-ban–gondolják úgy, hogy az alkoholfogyasztás súlyosabb betegséget és függőséget is okozhat. Azonban amíg a kábítószeres és a cigaretta esetében a választ adó fiatalok jellemzően úgy vélték, hogy kis mértékben fogyasztva is káros, addig a többség szerint (70%) az alkohol csak nagymértékben fogyasztva káros az egészségre. Itt újra megjelenik a mérték kiemelt jelentősége, és kirajzolódik előttünk egy olyan kép, amely szerint az alkohol önmagában a fiatalok számára nem feltétlenül egy rossz dolog, csak akkor válik azzá, ha túllépik azt a bizonyos mértéket. Ezek után különösen érdekes, hogy vajon a fiatalok mit értenek mértéken, számukra mi az a mennyiség, ami már túllép a határon. A kérdésünk az volt, hogy „naponta mennyi alkoholt kell elfogyasztani ahhoz, hogy valaki függővé váljon”. Az eredményeket tiszta szeszben dolgoztuk fel, hiszen egyesek a válaszaikban sört, mások bort; vagy esetleg töményét mondtak. (A sör 5%, a bor 10%, a tömény 40% tiszta szesz.) A fiatalok válaszai szerint napi 1,57 dl tiszta szeszt kell a függőséghez elfogyasztani. Ez

naponta több mint 6 üveg sört, vagy több mint 1,5 liter–azaz kb. két üveg–bort, vagy kb. 8 felelt jelent. Úgy tűnik tehát, hogy a fiatalok igen magasra teszik a mércét.

Az alkohol fogyasztásának motivációi között a válaszolók első helyen említik a feloldódást, a gátlások leküzdését, és az ehhez kapcsolódó pozitív érzéseket (161 válasz). Az alkohalnál tehát elsődleges tényező maga a szer hatása, de a társaság, barátok, hagyomány szerepe is jelentős (ezt említették második leggyakrabban, 110 esetben). Nyilvánvalónak tűnik mindebből, hogy az alkoholfogyasztás közösségi élményként is jelen van a fiatalok életében. Az alkohol esetében a válaszok szerint fogyasztásra jelentős ösztönző még a személyes problémák említése (89-en látják így).

A fiatalok, saját véleményük szerint, az alkoholfogyasztásban a problémáikra egy mesterséges kapaszkodót találnak, hiszen a hatás feledteteti azokat egy rövid időre, s ehhez az alkoholfogyasztás régi-új hagyománya, a közvetlen környezetünk ivási szokásai biztosítják a megfelelő közeget. Úgy is mondhatjuk, hogy a fiatalok elsősorban a hatás miatt isznak, de ez is sok esetben összekapcsolódik a személyes problémáikkal.

A válaszolók az alkoholt hetente legalább egyszer fogyasztók arányát (a cigarettához hasonlóan) 64%-ra becsülik. Ehhez képest az önmagukról nyilatkozó fiatalok válaszaiból a realitás, hogy saját maguk közül 53%-uk iszik hetente legalább egyszer. Az arányok ebben az esetben is szinte teljesen megegyeznek a cigarettázásnál látott arányokkal. Mindez azt mutatja, hogy az alkohol és a cigaretta szinte hasonló súllyal, hasonló mértékben jelenik meg a fiatalok életében.

A vizsgálat során érdekelt bennünket, hogy kikre jellemző inkább a szeszesital-fogyasztás nem, településtípus, és kor szerint? A válaszok egyértelműek, a fiúk (a többi szerhez hasonlóan) lényegesen többen találkoznak az alkohollal, mint a lányok. A fiúk 67%-a, a lányok 38%-a iszik rendszeresen alkoholt. Úgy tűnik, hogy a fiúk minden szer vonatkozásában lényegesen érintettebbek, mint a lányok, könnyebben nyúlnak a drogokhoz. Település szerint leginkább a városi fiatalokra jellemző az alkoholfogyasztás (63%), aztán a fővárosiakra (47%). A legkevésbé talán a községi fiatalok isznak (41%). A községekben az alacsonyabb arány igazából a lányok 22%-os érintettségének tulajdonítható, hiszen a fiúk ott is jóval többen, 60%-ban rendszeres fogyasztók. Az alkoholfogyasztás szempontjából a községekben érzékelhető a legnagyobb különbség fiúk és lányok között. A községekben (ahogy azt a cigarettánál is láttuk) a lányoknak nem illik szerezket fogyasztani, egyszerűen nem nézik jó szemmel, a fiú alkoholfogyasztása viszont „természetes”, elfogadott.

Az idősebb (20-24 éves) fiatalok isznak gyakrabban és többet (60%), míg a 15-19 éveseknek 46%-a iszik legalább heti egyszer alkoholt. Különösen figyelemreméltó, hogy az idősebb városi fiúk itt is (ahogy a kábítószernél, és a cigarettánál is) kiemelkednek a fogyasztásukkal. 84%-uk iszik minimum heti egyszer. Úgy látjuk, minthogy a legtöbb veszélyeztetettség mutató az esetekben tapasztalható, mindegyik érdemes lenne külön is visszatérni és részleteiben vizsgálni.

(A tanulmány a Kapocs Ifjúsági Önszolgálat önkéntes munkatársai által végzett vizsgálat eredményeinek felhasználásával készült. A vizsgálat ideje: 1994. augusztus-október)